

عروسی درخت نارنج

سیده سپیده سجادی

دانشجوی کارشناسی ارشد ایران‌شناسی
دانشگاه تهران

مأخذ عکس: وبلاگ «قامت ۲۴»

از دیرباز در گوشه گوشه ایران ما، جشن‌ها و آیین‌های مختلفی به صورت فصلی، ماهانه یا سالانه، و اکثراً بر پایه باورهای مذهبی برگزار می‌شده که هدف بسیاری از آن‌ها، استحکام روابط بین اعضای خانواده یا اقوام و آشنایان بوده‌است. از میان این‌گونه مراسم، به جشن «عروسی درخت نارنج» می‌پردازیم.

در زندگی مردم شیراز، درخت نارنج نقش به‌سزایی داشته و دارد. مردم از این درخت سخاوتمند، استفاده‌های زیادی می‌برند و در کنار و در اثر همه این بهره‌ها، نوعی دلبستگی خاص هم بین مردم شیراز با درخت نارنج وجود دارد؛ دلبستگی خاصی درست هم‌رنگ و هم‌جنس رابطه مردمان اصفهان با زاینده‌رود، یا مردم خطه جنوب با نخل، یا آذری‌ها با سبلان. دلیل این دلبستگی بدون شک استفاده‌های گوناگون مردمان قدردان شیراز از بخشنده‌گی درخت نارنج است که آن‌چنان با زندگی آنها

عکس از وبگاه زن امروزی

عجین شده که در حیاط هر خانه‌ای، می‌توان آن را یافت. جدای از زیبایی و عطر شکوفه‌های بهار نارنج که هر انسانی را به وجد می‌آورد، از محصولات این درخت استفاده‌های گوناگون می‌شود؛ از میوه خوش-طعم و مفیدش تا پوست میوه که خواص درمانی زیادی دارد، و نوشیدنی بهار نارنج که یک آرام‌بخش خوب با طعمی عالی و حاصل عرق‌گیری از شکوفه درخت نارنج است.

این دلبستگی و احترام مردم شیراز نسبت به درخت نارنج، سبب انجام رفتارها و شکل گرفتن آداب جالبی با آن شده‌است. برای مثال؛ هنگام چیدن میوه درخت نارنج، تعدادی از آن‌ها را نمی‌چینند؛ با این اعتقاد که اگر این کار را انجام دهند، درخت قهر می‌کند و سال آینده به بار نمی‌نشیند. مراسم جشن «عروسی درخت نارنج» دقیقاً موقعی انجام می‌شود که به اصطلاح مردم بومی، درخت قهر کرده و محصول خوبی نداده‌است.

این رسم کهن برای سده‌های طولانی در شهر شیراز انجام می‌شده که امروزه اجرای آن به شدت کم‌رنگ گشته؛ به گونه‌ای که بسیاری از مردم شیراز حتی اسم آن را هم نشنیده‌اند؛ اما خوشبختانه به‌طور کامل از بین نرفته و هنوز هم در گوشه و کنار

این شهر بزرگ و تاریخی انجام می‌گیرد. این رسم در صورت بار ندادن (قهر) درخت نارنج، جشن کوچکی در میان همسایگان یا اقوام و برای باروری بیشتر آن برپا می‌شده‌است. صاحب‌خانه تعدادی از همسایگان و یا خویشاوندان را به خانه خود دعوت می‌کند تا نمایشنامه‌ای تحت عنوان «عروسی درخت نارنج» اجرا کنند. مراسم چنین است که صاحب‌خانه در حضور مهمانان تبر یا اره‌ای به‌دست می‌گیرد، با عصبانیت به سمت درخت می‌رود، با صدایی بلند فریاد می‌کند که قصد بریدن این بی‌غیرت را دارد، مدام شکایت خود را از این که درخت دیگر ثمره خوبی ندارد ابراز می‌کند؛ و حتی با اره یا تبری که به‌دست دارد، چند ضربه یا خراش کوچک به درخت وارد می‌کند. در این میان، یک نفر از حاضران سعی می‌کند جلوی صاحب‌خانه را بگیرد و مانع قطع درخت شود که در اصطلاح به این شخص، ضامن درخت می‌گویند. ضامن درخت با پادرمیانی و وساطت، به صاحب‌خانه قول می‌دهد که سال دیگر حتماً درخت نارنج پر بار خواهد شد و با این کار، مانع قطع درخت می‌شود. البته لازم به ذکر است که این اتفاق چندین بار تکرار می‌شود و مدام صاحب‌خانه اصرار به قطع درخت می‌کند تا اینکه بالاخره با خواهش اطرافیان، از تصمیم خود منصرف می‌شود.

این رسم از قدیم الایام در بین باغداران و کسانی که درخت میوه داشتند، در بسیاری از نقاط ایران مرسوم بوده‌است؛ برای مثال، در گیلان یا قسمت‌هایی از مازندران، کرمانشاه و دیگر مناطق ایران. اما آنچه باعث تمایز آن‌ها می‌شود، مراسمی است که پس از مرحله تهدید درخت، در بین شیرازی‌ها مرسوم است. در این مراسم، واقعاً

درخت را عروس می‌کنند و جشن مفصلی برپا می‌دارند. حتی اگر دو درخت در کنار هم باشند، یکی را عروس و دیگری را داماد قرار می‌دهند. تور سفید بزرگی روی درخت می‌کشند و بر سر آن، شکرپنیر می‌پاشند. زنان کل می‌کشند، واسونک (مجموعه شعرهای شاد محلی شیراز) می‌خوانند، در کنار درخت رقص و پایکوبی می‌کنند، آتش می‌پزند و بین مهمان‌ها پخش می‌کنند. حتی پای درخت، جگر گوسفند کباب می‌کنند تا دود آن باعث قوت درخت شود.

شاید اگر جزئیات مراسم «عروسی درخت نارنج» را برای کسی بی‌خبر از این سنت دیرینه، تعریف کنیم؛ آن را خرافه پندارد. اما جالب اینجاست که رفتار شکل‌گرفته در این مراسم در اکثر مواقع مثرم ثمر واقع می‌شده و از آن نتیجه می‌گرفته‌اند؛ یعنی درخت در سال بعدی بار می‌داده‌است. کسی نمی‌داند حقیقت ماجرا چیست، اما قدرت ایمان در ثمربخشی کاری که به آن باور داریم را نمی‌توان انکار کرد.

مأخذ:

- گفتگو با سرور رزاقی؛ مادر بزرگ نگارنده و اهل شیراز.
- گفتگو با زهرا حسن‌زاده؛ راهنمای تور و گردشگری استان فارس.
- گفتگو با مهدی نوائیان؛ مدیرکل پژوهشگاه میراث فرهنگی استان گیلان.